

Djursland, Kronjylland og Himmerland. Tre steder, juli 2026.

Indhold

Indledende bemærkninger.	2
Gammel Estrup: Fra Adelsvælde til kulturarv.	2
Slottet: Et tilbageblik i historien.....	2
Slægten Scheel og herregårdens glansperiode	2
Lensafløsningen i 1919: Et opgør med det gamle Danmark	3
Fra slot til dobbelt museumskompleks.....	3
Det Grønne Museum	4
Fra håndkraft til hestekræfter: Landbrugets teknologiske revolution	4
Det levende genarkiv: Historien om de gamle racer og sorter.....	4
Mariager Klosterkirke.	5
Fra hellig klostergrund til reformationens omvæltninger.....	5
Inventar og det standsopdelte kirkerum	6
Johs. V. Jensen, - en kort biografi.	7
Kapitel 1: Farsøs muld, slægten og jernkorset – Barndom og opvækst (1873–1890)	7
Kapitel 2: Bondestudenten i Viborg (1890–1893)	9
Kapitel 3: Lægestudiet, føljetonerne og bruddet med medicinen (1893–1898).....	11
Kapitel 4: Det store gennembrud – Mesterværker, myter og ny poesi (1898–1922)	13
Kapitel 5: Rejserne, den globale længsel og fascinationen af USA og Østen	14
Kapitel 6: Nobelprisen i Litteratur (1944) og de sene år.....	15
Kapitel 7: Det livslange opgør med søsteren Thit Jensen	16
Kapitel 8: Privatlivet – Fra stormfuld boheme til borgerlig ro	17
1. Bohemelivets storme: Affæren med Olga Orm og duellen i 1897.....	17
2. Ankeret i tilværelsen: Ægteskabet med Else Marie Buntzen	18
3. Familieliv, håndværk og fristederne	18
Epilog: Livsværket og eftermælet – Naturens, sprogets og trodsens digter	18

Et uomgængeligt eftermæle	20
Appendix – Johs. V. Jensens værker.....	20
1. Romaner og romancyklusser	20
2. Noveller og fortællinger	21
3. Myter (1907–1944).....	21
4. Digtsamlinger	22
5. Essays, rejsebøger og naturfilosofi	22
6. Pseudonyme ungdomsværker (som Ivar Lykke)	22
Afsluttende bemærkninger.	22

Indledende bemærkninger.

Hele turen strakte sig over tre dage og blev til med afsæt i en invitation: En mandag, klokken 12 i Holstebro hos Jyttes nevø, Christian, og han kone, Maria. Og hvorfor så ikke tage af sted om lørdagen og endelig få besøgt et nogle spændende destinationer undervejs, godt nok ikke på den korteste vej, men Odysseus brugte som bekendt 20 år for at komme fra Troja og hjem til den trofast ventende Penelope på Ithaka, og så er to ekstra dage jo ingenting, vel?

Gl. Estrup og Johs. V. Jensen Museet havde meget længe stået på vores træskoliste, klosterkirken ikke så længe, men lå jo på ruten, så derfor.

Gammel Estrup: Fra Adelsvælde til kulturarv.

Slottet: Et tilbageblik i historien

På det nordlige Djursland ligger Gammel Estrup omgivet af voldgrave og skov. Det røde renæssanceanlæg fremstår i dag som et af landets bedst bevarede eksempler på en stor dansk herregård. Stedet rummer historien om en adelsfamilie, der prægede Danmark i 600 år, om det lovindgreb i 1919, der bragte deres epoke til ophør, og om den måde, hvorpå stedet i dag er blevet midtpunkt for formidlingen af landlivets to verdener.

Slægten Scheel og herregårdens glansperiode

Historien om Gammel Estrup er uløseligt bundet til slægten Skeel — fra 1700-tallet skrevet *Scheel*. Slægten fik faste rødder på herregården i løbet af 1300- og 1400-tallet og bevarede ejerskabet helt frem til 1926. Gennem denne uafbrudte periode voksede familien til at blive en af landets mest magtfulde og velhavende adelsfamilier.

I 1620'erne rejste rigsråd Jørgen Skeel og hans hustru Jytte Brock den trefløjede renæssanceborg, som tegner anlægget i dag. I 1725 nåede familien sit højdepunkt, da Christen Scheel blev ophøjet til lensgreve og oprettede Grevskabet Scheel. Grevskabet voksede til at omfatte store dele af Djurslands jord, hvor tusindvis af fæstebønder og tjenestefolk arbejdede under grevens myndighed. Inde i hovedbygningen blev stuerne indrettet med tæpper, gobeliner og stukkatur, der signalerede uindskrænket magt og rigdom.

Lensafløsningen i 1919: Et opgør med det gamle Danmark

Systemet med grevskaber og stamhuse byggede på, at godserne var båndlagt — de kunne hverken sælges, gældsættes eller opdeles, men gik ubeskåret i arv til den ældste søn. Dette feudale princip skabte **gigantiske, uforstyrrelige jordbesiddelser** eller **godskomplekser**, som adelen sad på, og som det moderne demokrati i starten af 1900-tallet ønskede at afvikle.

Med **Lensafløsningsloven af 1919** krævede staten, at godsejerne overførte 20 til 25 procent af godsernes samlede formueværdi til statskassen, og at en tredjedel af jordarealerne blev afstået til oprettelse af nye statshusmandsbrug.

For slægten Scheel blev loven skæbnesvanger. Da den sidste lensgreve på Gammel Estrup, Christen Scheel, afgik ved døden i 1926, brød det økonomiske fundament sammen under boet. De svimlende afgifter og arveskatter umuliggjorde en videreførelse af driften. Efter seks århundreder i familiens eje blev Gammel Estrup solgt, og det fantastiske indbo blev spredt for alle vinde på en storstilet auktion.

Fra slot til dobbelt museumskompleks

Udsalget af Gammel Estrups skatte vakte bekymring for tabet af den nationale kulturarv. En kreds af fremtrædende borgere samlede derfor midler ind til at frikøbe selve hovedbygningen, og i 1930 slog **Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum** dørene op. Siden da har museet arbejdet på at opkøbe de oprindelige møbler og kunstværker for at genskabe stuerne og fortælle historien om herregårdens herskab og tjenestefolk.

Sideløbende voksede et andet perspektiv frem på det omkringliggende landbrugsareal. I løbet af det 20. århundrede opstod samlinger af historiske landbrugsmaskiner, skovbrugsredskaber og jagthistorie, som i dag udgør **Det Grønne Museum**.

Dermed fremstår adressen i dag som et komplet historisk mikrokosmos:

- **Gammel Estrup** belyser overklassens liv, arkitektur, adelsmagt og den herskabelige kulturhistorie.
- **Det Grønne Museum** fortæller historien om det arbejdende folk, manden bag ploven, skovens udnyttelse, madkulturen og landskabets forvandling.

Sammenfletningen af de to museer gør Gammel Estrup til et unikt sted i Danmark, hvor man inden for få meters afstand kan bevæge sig fra riddersalens guldbelagte rammer direkte ud til landbrugets og almuens praktiske virkelighed.

Det Grønne Museum

Fra håndkraft til hestekræfter: Landbrugets teknologiske revolution

Landbrugets redskaber og maskiner på Det Grønne Museum rummer fortællingen om, hvordan det tunge, fysiske slid gradvist blev overtaget af mekanik. I årtusinder var bondens egne muskler og et par stærke trækdyr det eneste, der holdt produktionen i gang. Markerne blev vendt med tunge træplove, kornet slået med le, og om vinteren blev høsten tærsket med plejl mod ladegulvet — et ensformigt og udmattende arbejde, der krævede mange mandtimer.

I løbet af 1800-tallet begyndte støbejernet og støbestålet at vinde frem i landsbysmedjerne og de første maskinfabrikker. Plovene blev støbt i jern, og mekaniske så- og slåmaskiner trukket af heste gjorde det muligt for én mand at udrette det, der før krævede en hel flok daglejere.

Det helt store teknologiske spring skete dog med dampmaskinen og mekaniseringen. De enorme, sodende lokomobiler — flytbare dampmaskiner — blev trukket ud på gårdspladserne, hvor de via lange fladremme drev de store tærskværker. For første gang rykkede frembruddet af reelle maskinkræfter ud i provinsen og forvandlede høstarbejdet fra ugers manuelt slid til en hektisk, maskinel proces.

I midten af 1900-tallet fulgte den endelige revolution med traktorens indtog. Ikoniske modeller som den lille, grå Ferguson TE20 og de danskproducerede Bukh-traktorer udryddede hestene fra staldene på ganske få årtier. Da mejetærskeren samtidig holdt sit indtog i 1950'erne og 60'erne, blev såning, pasning og høst motordrevet – og næsten ingen muskler. Det sparede hestefoder øgede nettoudbyttet kolossalt.

På Det Grønne Museum står alle disse generationer af teknik side om side — fra stenalderens primitive hakker og landsbysmedens håndsmedede værktøj til skovbrugets tidlige motorsave og datidens største mejetærskere. Ved særlige lejligheder bliver der fyldt olie og vand på de gamle støbejernsmotorer, så man ikke blot kan beskue mekanikken, men også mærke rystelserne og lugten af varm smøreolie og diesel, nøjagtig som landarbejderne oplevede det i det 20. århundrede.

Det levende genarkiv: Historien om de gamle racer og sorter

Når man bevæger sig rundt i foldene og haverne på Det Grønne Museum, står man over for en helt særlig form for kulturarv. Hvor genstande og redskaber kan konserveres på et tørt magasin, kræver den genetiske kulturarv konstant liv for at bestå. Gennem århundreder har

det danske landskab og klima formet unikke racer af husdyr og sorter af afgrøder, som var perfekt tilpasset tilværelsen på de hjemlige bredder.

I staldene og på markerne finder man de dyr, der engang udgjorde rygraden i det danske bondesamfund. Det gælder blandt andet det oprindelige jyske kvæg, som er betydeligt mindre og mere nøjsomt end nutidens højt ydende malkekøer, men som i sin tid var hårdført nok til at klare det magre jyske hedelandskab. Man møder også den sortbrogede landracegris med de karakteristiske ører, samt marsk- og klitfår, der var skabt til at modstå de barske vinde og det magre græs langs vestkysten. Sideløbende holdes de gamle danske landhøns og den hvide landrace-kanin i hævd, så de oprindelige arveanlæg ikke går tabt.

Ude i landskabet strækker den botaniske have sig med historiske afgrøder, der fortæller en tilsvarende historie om madkultur og dyrkningstraditioner. I frugthaven bevares tæt på tre hundrede gamle, bevaringsværdige danske æblesorter, som hver især bærer på deres egen smagsprofil, konsistens og historie fra herregårdshaver og husmandssteder over hele landet.

På de tilstødende markstykker dyrkes ældre kornsorter af rug, hvede, byg og havre, som voksede på de danske marker, længe før den moderne forædling gjorde stråene korte og udbyttet ensartet. Sammen med samlingerne af historiske rodfrugter, kålsorter, lægeurter og den traditionelle humlehave til ølbrygning fungerer museet som et levende genarkiv. Det sikrer, at fortidens smage, egenskaber og genetiske mangfoldighed forbliver sprællevende midt i det østjyske herregårdslandskab.

Til slut må vi tilstå, at vi kun fik set en brøkdel af **Det Grønne Museum**: Hverken stalde, botaniske haver, frugthaver eller slottets barokhave nåede vi. Vi var ganske enkelt for dårligt forberedte – og det havde krævet min. 4-6 timer, som vi slet ikke havde beregnet. Det må blive til endnu et besøg. Gerne inden efteråret. Nogle få fotos [her](#).

Mariager Klosterkirke.

Vi ankom til Mariager Klosterkirke ad landevejen fra syd gennem det smukke bakkelandskab. Den er opført i munkesten, der i dag er hvidkalkede, placeret på det højere terræn lige kort efter indkørslen til byen. Selvom bygningen i dag er både kortere og smallere i forhold til middelalderens langt større klosterbyggeri, fornemmer man straks anlæggets oprindelige storhed. Link til kirkens hjemmeside [her](#).

Fra hellig klostergrund til reformationens omvæltninger

Historien om Mariager tager sin begyndelse i 1446, hvor kong Christopher af Bayern, dronning Dorothea og rigsrådet skænkede jorden til oprettelsen af et nyt **birgittinerkloster** under navnet Mariae Ager — Jomfru Marias Mark. Birgittinerordenen var unik ved sine dobbelte

klostre, hvor både munkesamfund og nonnesamfund boede under samme tag i streng adskillelse og kun mødtes i kirkerummet til døgnets tidebønner. LEX om navnet: *Den ældste kendte kilde til navnet Mariager er fra *1421, hvor formen Mariager optræder. I senere kilder findes former som Marieager (1446) og Mari-Ager (*1490). Navnet er sammensat af kvindenavnet Maria og substantivet ager. Byen er opstået omkring et nonnekloster, som var viet til Jomfru Maria, og navnet Mariager skal derfor forstås i overført betydning som »sted for frugtbar dyrkning af Jomfru Maria«.*

Kirken blev opført i munkesten som en af landets største bygninger: en treskibet, 75 meter lang sengotisk hallekirke under mægtige stjernehvælv. Rummet blev udformet med høje sideskibe og spidsbuede vinduer, som lod lyset strømme ind over trætribunen mod vest, hvor nonnernes usynlige korsang bølgede ned over skibet. Det oprindelige anlæg var på det nærmeste identisk med Maribo kloster og klosterkirke, der ligeledes skyldes den hellige Birgitta af Vadstena, jf. igen LEX: *I 1400-tallet grundlagde den oprindelige birgittinerorden to klostre i Danmark. Begge klostre blev opløst i forbindelse med reformationen, men de oprindelige klosternavne lever videre i bynavnene Maribo og Mariager. Begge byer opstod omkring de respektive klostre. I 1995 vendte den birgittinske ordensfamilie tilbage til Maribo, da den romerske gren af ordensfamilien grundlagde et priorat i byen. Dette kloster bærer ligesom sin middelalderlige forgænger navnet Habitaculum Mariae: Marias bolig.*

Efter Reformationen i 1536 fik de adelsfødte nonner lov til at blive boende på livstid, og klostret fungerede som jomfrukloster indtil 1588. Derefter forfaldt det enormt overdimensionerede anlæg. Fløje og tårn blev nedbrudt som genbrugssten, og sidst i 1700-tallet skar man to tredjedele af kirkeskibet for at tilpasse kirken til den lille købstads menighed.

Inventar og det standsopdelte kirkerum

Selvom kirken i dag reelt udgør det oprindelige kor, rummer det Kirken rummer en sjælden samling af historiske kunstschatte fra den katolske klostertid. I tårnrummet findes usædvanlige sengotiske figurer udskåret i træ – herunder fremstillinger af *Smertensmanden* og *Kristi Grav* fra ca. 1500 – samt et dramatisk korbuekrucifiks. (*Bemærk: Kirkens oprindelige munkestole med misericordiae fra ca. 1480 og den middelalderlige bronzedøbefont findes i dag i henholdsvis Visborg Kirke og museale samlinger*). Efter Reformationen blev kirkerummet udstyret med en prægtig bruskbarok-prædikestol fra 1634 og en renæssance-altertavle med motiv af Den Sidste Nadver. Langs væggene vidner prægtige kridtstens- og marmorgravsten over udvalgte priorinder og adelige lensmænd om stedets herskabelige forbindelser, heriblandt Stygge Krumpen og hans bror, jf. fra kirkens hjemmeside: *Rundt om i kirken ses et antal adelige ligsten, der for en dels vedkommende er meget slidte. Her skal omtales et par af de mere interessante, historiske personligheder: Brødrene Otte og Stygge Krumpen. Deres ligsten ligger til venstre i koret.*

Rigsmarsk Otte Krumpen til Trudsholm ledede Christian II's felttog til Sverige i 1520. Han modtog af kongen ridderslaget efter at have sat Sveriges krone på kongens hoved i dagene inden 'Det stockholmske Blodbad' den 8. og 9. november 1520.

Den stormægtige Børglumbisp, Stygge Krumpen, var en af de sidste gejstlige, som holdt stand over for de interesser, der gennemførte reformationen i Danmark. Han var kendt som en god ven af birgittinerne. Hans levnedsløb blev udødeliggjort af forfatterinden Thit Jensen i romanen »Stygge Krumpen«. Hans ligsten ses som en af de mest velbevarede i kirkens kor. Stygge har oprindeligt ligget sammen med Otte i gulvet i det slægtskapel under omgangen, som Krumpenslægten ejede. Den balsamerede Børglumbisp er i nyere tid i lighed med mange andre adelige begravelser flyttet til en fællesgrav på kirkegården.

Noget af det mest nærværende ved kirkens indretning er kirkestolene. Da Reformationen bragte bænke ind i kirkerummet, blev sæderne et kontant spejl af stændersamfundets rangorden. Tættest på alteret sad herskabet, mens man længere tilbage finder bænke med direkte indskrifter som "Huusmænd" og "Huuskoner". Samtidig opretholdt man en streng kønsadskillelse helt ind i 1800-tallet: Husmændene sad på mændenes side mod syd, mens deres koner var henvist til bænkerækkerne mod nord. Således står kirkestolene i dag som et nøgent og håndgribeligt vidnesbyrd om en tid, hvor køn og social stand definerede ens nøjagtige plads i gudsyndelsen. Link til fotoalbum [her](#).

Johs. V. Jensen, - en kort biografi.

Kapitel 1: Farsøs muld, slægten og jernkorset – Barndom og opvækst (1873–1890)

Det jyske hedelandskab i den sidste halvdel af det 19. århundrede var ikke et sted for sarte sjæle. Himmerland stod dengang som en barsk, vindblæst og på mange måder isoleret egn af Danmark, præget af mager jord, lyngheder og et hårdtarbejdende folkefærd, hvis livssyn var rundet af en sejr overlevelseskamp mod naturens elementer. Det var i dette miljø, i den lille landsby Farsø, at Johannes Vilhelm Jensen kom til verden den 20. januar 1873. Skønt landskabet omkring barndomshjemmet blev den mest markante kulisse for hans tidlige sansninger, var den slægt og det hjem, han voksede op i, sammensat af stærke, kontrastfulde og til tider smerteligt spændingsfyldte elementer.

Johannes voksede op som den næstældste i en stor og usædvanlig børneflokk. Faderen, Hans Jensen, var egnens distriktsdyrlæge og stammede fra den jyske muld. Han var en særpræget og mangesidig mand – på én gang en praktisk begavet fagmand, der tilbragte sine dage på

farten mellem egnens gårde, og en passioneret amatørforsker med dyb interesse for botanik, zoologi, historie og arkæologi. Moderen, Marie Kirstine Jensen (født Tribler), bragte derimod en helt anden verden med sig ind i hjemmet. Hun stammede ikke fra den jyske hede, men fra Skovby på Falster, hvor hendes far var smed, og hendes mødrene slægt kunne spores tilbage til Møn og Falster. Moderen var en mere indadvendt, sart og melankolsk skikkelse, og i mødet mellem faderens bastante, jyske naturforskertrang og moderens østdanske slægtsarv skabtes et hjem præget af betydelige spændinger.

Men hjemmet i Farsø var i særdeleshed mærket af den fysiologiske virkeligheds tunge skygge. Marie Kirstine gennemgik ikke færre end elleve fødsler, hvoraf otte af børnene voksede op. De mange graviditeter og hårde fødsler under datidens primitive forhold nedbrød hendes helbred fuldstændigt. Hun pådrog sig svære, kroniske underlivsskader og organfremfald, som invaliderede hendes hverdag med daglige smerter. For overhovedet at kunne holde kroppen oprejst måtte hun gå med et tungt, afstivende ortopædisk støttekorset – i familiens mund og børnenes erindring omtalt som 'jernkorset'.

Dette "jernkorset" blev et tavst, men altomfattende centrum i barndomshjemmet. Det var symbolet på moderens martrede krop og det biologiske martyrskab, hun bar på. Hjemmet var ofte præget af hendes sengeliggende tilværelse, tungsind og smertekramper, hvilket skabte en atmosfære, hvor følelseslivet blev utrygt og præget af en trykkende tavshed. Hvor faderen repræsenterede den udadvendte, videnskabelige nysgerrighed og handling, repræsenterede moderen den biologiske lidelse og kødets skrøbelighed.

Naturvidenskaben og den nøgterne omgang med dyrelivet blev indpodet i Johannes fra hans tidligste år. Han fulgte ofte med faderen ud til bønderne på dyrlægebesøg, og her lærte han at betragte tilværelsen med et usminket og næsten anatomisk blik. Han så fødsler, sygdom, slagtning og død hos dyrene – samtidig med at han i sit eget hjem var vidne til moderens kropslige nedbrydning. Hvor romantikkens digtere tidligere havde besunget naturen og moderskabet som noget idyllisk og guddommeligt, lærte den unge Johannes at se kroppen som en nådesløs biologisk mekanisme. Denne tidlige, dobbelte erfaring med kroppens grusomhed og naturens kræfter kom til at præge hele hans senere syn på tilværelsen, hvor sproget ofte ejer en helt særlig, sansemættet tyngde og fysiologisk præcision.

Også for de øvrige søskende blev moderens skæbne skæbnesvanger. Særligt for lillesøsteren Karen Kirstine – som senere tog navnet Thit Jensen – blev synet af moderens fysiske ruining af de mange fødsler og lækningen til jernkorset det traumatiske fundament, der tændte hendes livslange, banebrydende kamp for kvinders ret til svangerskabsforebyggelse og det "frivillige moderskab". I det jensenske hjem voksede børnene således op i skyggen af et biologisk drama, som de på hver deres måde søgte at bearbejde og rejse sig fra.

Da Johannes nærmede sig konfirmationsalderen, stod det klart, at hans evner og ambitioner rakte ud over det lokale landsbyliv. Selvom han var opvokset i Farsø og følte en dyb, næsten

mytisk tilknytning til egnens rå natur, bar han på en rastløshed og en intellektuel sult, der krævede et større råderum. Farsø var barndommens, slægtens og den biologiske smertes mødested, men for at folde sit talent ud og søge sit eget livssyn måtte han søge væk – først mod stiftsstadens Viborg og siden mod hovedstaden.

Alligevel forlod Himmerland og barndommens tunge erfaringer aldrig Johannes V. Jensen. Da han mange år senere skabte sine litterære mesterværker, var det med en dyb forståelse for menneskets biologiske vilkår og slægtens gang. Det var i erindringen om Farsøs mørke jorde, faderens dyrlægetaske og moderens tavse lidelse, at han fandt kilden til det sproglige gennembrud, der i Himmerlandshistorier og hans senere forfatterskab skulle grundlægge hans position i dansk litteratur.

Kapitel 2: Bondestudenten i Viborg (1890–1893)

Da den syttenårige Johannes V. Jensen i september 1890 trådte ind ad dørene på Viborg Katedralskole, trådte han samtidig ind i en verden, der på næsten enhver tænkelig måde stod som en modsætning til barndomshjemmet i Farsø. Skiftet fra landsbyens frie, om end isolerede liv på heden til den ærværdige og traditionsmættede stiftsstad var et voldsomt kulturchok. Viborg var dengang en by præget af sin stolte fortid som parlament, bispesæde og juridisk centrum for Nørrejylland. I byens gader, dominerede af den imponante domkirke og stivede borgerhuse, herskede en borgerlig og akademisk orden, som den unge dyrlægesøn overhovedet ikke ejede forudsætningerne for at føle sig hjemme i.

Viborg Katedralskole var en af landets ældste og mest agtværdige dannelsesanstalter. Her var undervisningsidealet solidt forankret i den klassisk-humanistiske tradition. Latin, græsk, teologi og klassisk dannelse udgjorde rygraden i pensum, og skolen fungerede som den naturlige udklækningsanstalt for sønner af stiftets præster, embedsmænd, godsejere og bedre bemidlede købmænd. For disse drenge var vejen mod studenterhuen og en borgerlig karriere en tryk og forudsigelig forlængelse af deres opvækst. For Johannes V. Jensen blev mødet med skolen og dets sociale miljø derimod præget af en dyb og smertefuld følelse af fremmedgørelse.

I sine senere erindringer og selvbiografiske tekster har Johannes V. Jensen med uforlignelig præcision beskrevet oplevelsen af at være "bondestudent". Han var ikke af bondeslægt på mødrene side, og faderen var embedsmand, men i stiftsstadens finere cirkler talte hans herkomst fra den vestlige hede sit eget sprog. Hans kropssprog var kluntet, hans tøj var udpræget provinsielt, og hans jyske tonefald adskilte sig markant fra de urbane medelevers mere dannede artikulation. Han oplevede hurtigt, at han blev betragtet med en blanding af overbærenhed og reservation – som en særling fra provinsens mørke bagland.

I stedet for at søge at tilpasse sig det borgerlige miljø eller behage lærerne og kammeraterne, reagerede den unge Johannes med en stolt, næsten aggressiv trodsighed. Hvis verden så ham

som en udefrakommende "bonde", ville han ikke overtage deres vaner; han ville bære sin provinsielle baggrund og sin isolation som et adelsmærke. Han trak sig tilbage fra skolens sociale fællesskaber og omgav sig med et pindsvinepanser af stolthed og reserveret kølighed. Denne tidlige erfaring af udstødthed og isolation i stiftsstaden var med til at forme hans livslange skepsis over for etablerede akademiske eliter og den finere borgerlige dannelse.

Skolegangen i Viborg blev således en dobbeltbevægelse. På den ene side opfattede han undervisningen og lærerne som en spændetrøje. Det mekaniske terperi af latinske bøjningsformer og det teologiske og idealistiske Menneskesyn, som skolen prædikede, stødte brutalt mod hans egne erfarede sandheder fra barndommen. Skolens humanistiske idealisering af mennesket som skabelsens krone virkede overfladisk og løgnagtig på en dreng, der var vokset op med dyrlægefaderens nøgterne blik på biologisk fødsel, parring, sygdom og slagting, og som derhjemme havde haft moderens martrede og korsetterede krop som en konstant påmindelse om kødets ubarmhjertige realiteter.

På den anden side var Viborg-årene en periode med en eksplosiv intellektuel sult. Hvad han ikke fik i klasseværelset, søgte han på egen hånd. Johannes blev en natlig og stærkt usystematisk storsluger af bøger. Han opsøgte byens biblioteker og slugte alt fra rejsebeskrivelser og historie til moderne litteratur og frem for alt: naturvidenskabelig litteratur. Det var i disse år, han for alvor stiftede bekendtskab med Charles Darwins evolutions- og udviklingslære.

Darwins teorier ramte den unge Johs. V. Jensen som en åbenbaring. Her fandt han et gennemtænkt, videnskabeligt og altomfattende forklaringssystem, der med ét slag ophævede kristendommens og den klassiske humanismes forklaringer. Mennesket var ikke en guddommelig skabelse, sat i verden for at herske over det skabte; det var et dyr, et biologisk væsen, der gennem årtusinders benhård kamp for tilværelsen var blevet formet og forfinet af naturens egen nådesløse udvælgelse. Denne opdagelse gav ham et intellektuelt holdepunkt og et våben. Udviklingslæren tilbød et fundament, hvorpå han kunne bygge sin helt egen identitet – ikke som en undermåler fra heden, men som et stærkt, biologisk individ, der forstod naturens reelle love bedre end de stivede borgersønner i Viborg.

Isolationen i Viborg drev ham også ud i naturen omkring byen. Han brugte uendelige timer på at strejfe alene rundt langs Viborgsøerne – Nørresø og Søndersø – og i de storslåede, bakkede hede- og overgangslandskaber, der omkransede stiftsstaden. Her i ensomheden forfinede han sin evne til at iagttage. Han betragtede fuglenes flugt, vindens spil i rørene, lysets skiften over vandet og jordens fysiologi med en sjælden, knivskarp sanseevne. Han opdagede, at han ikke blot kunne se, men at han rådede over et talent for at omsætte disse sansninger til et præcist og fortættet sprog.

Det var i denne skoletid, at de første famlende digteriske forsøg opstod. Endnu var det primært skolestile og private notater, men sproget var begyndt at arbejde i ham. Hvor tidens

rådende litterære stil i Danmark ofte var præget af enten senromantisk følsomhed eller en tung, socialrealistisk detaljerigdom, søgte den unge Johannes mod en ny form for sproglig fortætning og sansemæssig mættethed. Han ville fange virkeligheden i dens rene, fysiske fremtræden – med farver, lugte, teksturer og bevægelse.

Da Johannes V. Jensen i sommeren 1893 endelig kunne trække studenterhuen over hovedet efter bestået eksamen fra Viborg Katedralskole, skete det uden storslåede akademiske ambitioner eller følelsen af at have fundet sit hjem i dannelsen. Karakterskemaet var pænt, men ikke prangende. For Johannes var eksamensbeviset først og fremmest en kvittering og en adgangsbillet: Et dokument, der gav ham ret til at forlade den stive stiftsstad og søge mod hovedstaden.

Han forlod Viborg i en alder af tyve år med en dyb mistillid til institutioner, pænhed og borgerlig konvention – men også stålsat i troen på sine egne evner. Viborg-årenes isolation havde hærdet ham. Han bragte en grundlæggende livsanskuelse med sig, der forenede Himmerlands rå erfaringer med Darwins naturvidenskab. Kursen var sat mod København, hvor han efter faderens ønske skulle læse medicin, men hvor det i virkeligheden var storbyens pulserende liv, bohemicirklene og den kompromisløse kamp for at erobre den danske litteratur, der ventede på ham.

Kapitel 3: Lægestudiet, føljetonerne og bruddet med medicinen (1893–1898)

I efteråret 1893 ankom den tyveårige Johannes V. Jensen til København. Hovedstaden stod på dette tidspunkt midt i en voldsom moderniseringsproces. Byens gamle volde var for længst faldet, elektrisk lys og sporvogne holdt deres indtog, og industrien, handlen og kulturlivet ekspanderede med en hidtil uset hastighed. For den unge mand fra Farsø og Viborg var mødet med metropolen et overvældende sansechok. København var ikke blot en storby i fysisk forstand; den var en sydende heksegryde af nye ideer, politisk opbrud, bohemeliv og litterær aktivitet.

Det var faderens klare ønske og forventning, at Johannes skulle læse medicin ved Københavns Universitet. Lægestudiet fremstod som det mest oplagte og agtværdige valg for en ung mand med naturvidenskabelige interesser og en distriktsdyrlæge som far. Medicinen lå i direkte forlængelse af opvækstens erfaringer med dyrekroppe, anatomi og fysiologi. De første år kastede han sig da også over studiet med betydelig energi. Han tilbragte lange timer i auditorierne, på Kommunehospitalet og i dissektionsstuerne, hvor han med kniv og pincet skar sig ind i det menneskelige legeme.

Arbejdet med anatomen og fysiologien forstærkede hans naturalistiske og materialistiske livssyn. I dissektionsstuen var der ingen plads til religiøs idealisme eller metafysiske spekulationer. Mennesket var væv, muskler, knogler og nerver – en kompleks biologisk

maskine, der var underlagt de samme naturlove som ethvert andet dyr. Dette indgående kendskab til kroppens konkrete, fysiske opbygning kom til at præge hans sproglige sanselighed for altid. Han lærte at betragte verden med lægens og biologens absolut nøgterne, usminkede blik.

Men sideløbende med medicinstudiet trak en helt anden verden i ham. Københavns intellektuelle miljø var præget af Det Moderne Gennembrud, som Georg Brandes havde sat i gang årtiet før, men en ny generation af digtere og kunstnere var i færd med at formulere deres eget opgør med både den ældre realisme og den sværmeriske senromantik. Johs. V. søgte ind i bohemekredsene, besøgte byens caféer og sugede tidens mest radikale strømninger til sig. Han læste den franske naturalisme, f.eks. Émile Zola, men lod sig i endnu højere grad gribe af den svenske digter Verner von Heidenstam og den norske forfatter Knut Hamsun, hvis banebrydende roman *Sult* (1890) havde vist en helt ny måde at skrive om det moderne storbymenneskes flossede nerver og intense sanseindtryk på.

Det københavnske studenterliv var imidlertid dyrt, og faderens økonomiske støtte fra Farsø var beskeden. For at finansiere sit ophold, sine bøger og sit café- og natteliv måtte Johannes finde en hurtig indtægtskilde. Løsningen blev en eksplosiv produktion af kulørte underholdningsromaner og føljetoner. Under pseudonymet Ivar Lykke udsendte han i årene 1895–1898 en stribe kulørte hæfteromaner til blade som *Revue*.

Disse føljetoner var skrevet i et hæsblæsende tempo for sølle skillingers skyld, fyldt med dramatiske effekter, forbrydelser, kærlighed og eksotiske tildragelser. Selvom Johs. V. senere så tilbage på denne produktion med en vis skamfuldhed og betragtede det som rent brødarbejde, var Ivar Lykke-årene en helt afgørende skriveskole for ham. Her lærte han håndværket: At opbygge et plot, holde en fremdrift i teksten, fange læserens opmærksomhed og – vigtigst af alt – skrive hurtigt, kontant og effektivt uden at tøve.

Ivar Lykke-skriveriet fik dog også den konsekvens, at lægestudiet i stigende grad blev forsømt. Kløften mellem medicinens tørre teorier og den digteriske skaberlyst voksede dag for dag. I 1896 debuterede han under sit eget navn med romanen *Danskere*, fulgt op af *Einar Elkær* i 1898. Begge romaner var stærkt præget af tidens dekadence, sjælelige splittelse og ung tungsind. De skildrede unge, svagelige og overreflekterede mænd, der gik til grunde i mødet med den moderne virkelighed. Selvom bøgerne bar præg af at være ungdomsværker, udviste de en sproglig kraft og en psykologisk iagttagelsesevne, der fik litterære kritikere til at spærre øjnene op.

Mellem skrivearbejdet, debutromanerne og bohemelivet stod det efterhånden klart for Johannes, at han ikke kunne tjene to herrer. Han var ikke skabt til at blive en praktiserende læge, der tilbragte sit liv med at udskrive recepter og tilse syge borgere. Hans kald var ordet, sproget og digtningen.

I 1898 – efter fem års studier og kort før den afsluttende embedseksamen – tog han den definitive og skæbnesvangre beslutning: Han droppede medicinstudiet fuldstændigt. Beslutningen udløste dyb skuffelse og vrede i barndomshjemmet i Farsø, hvor faderen så sine akademiske forventninger til sønnen skrinlagt. Men for Johannes var der ingen vej tilbage. Han stod nu uden uddannelse, uden fast indtægt og uden et sikkerhedsnet. Han var femogtyve år gammel, fri af institutionerne og klar til at satse alt på at erobre den danske litteratur som fuldtidsforfatter.

Kapitel 4: Det store gennembrud – Mesterværker, myter og ny poesi (1898–1922)

Da Johannes V. Jensen i 1898 vinkede farvel til lægestudiet, trådte han ind i den mest produktive og nyskabende periode i sit liv. De følgende to årtier skulle udradere enhver tvivl om hans talent og placere ham som den ubestridte førerfigur i sin generations litteratur.

Hans første store triumf blev fortællingerne fra barndommens egn. Mellem 1898 og 1910 udgav han samlingen Himmerlandshistorier. Her vendte han ryggen til storbyens dekadence og unges livstræthed for i stedet at skildre hedens barske, stædige og ofte særprægede mennesketyper. I et fortættet, sansemættet sprog genoplivede han barndommens landskab. Historierne var blottet for landlig romantik og sentimentalitet; folkene i Himmerland blev skildret med biologisk nøgternhed, men også med en dyb, kropslig fortrolighed og respekt for deres seje overlevelseskamp.

Men det var med historiefortællingen om svenskekrigene og Christian II, at han skabte sit absolutte hovedværk i romanformen. Mellem 1900 og 1901 udkom den monumentale historiske roman Kongens Fald i tre dele. Bogen fortæller om den svage, tvivlende og handlesvage Kong Christian II og hans lejesoldat Mikkel Thøgersen. Romanen er en sproglig kraftudladning uden lige i dansk litteratur. Gennem voldsomme, sanselige billeder – fra blodige slagmarker og rådnende kroppe til forårets lys over de danske øer – indfangede han den særlig dansk folkesjæl, præget af tvivl, længsel og tragisk handlingslammelse. Kongens Fald blev et vendepunkt og er i eftertiden velfortjent blevet kåret som 1900-tallets vigtigste danske roman.

Sideløbende med prosaen fornyede han den danske poesi radikalt. Med samlingen Digte 1906 brød han med de traditionelle, rimede versformer og introducerede "knækkede prosavers" – en tidlig form for frie vers. Hans digte tog afsæt i den moderne verdens fænomener: Jernbaner, dampskibe, storbyer og teknisk fremdrift. I klassikere som Paa Memphis Station og Hverstads-Aften fangede han det moderne menneskes rastløshed, verdenslængsel og identitetskrise midt i en teknologiseret tidsalder.

I disse år opfandt han også sin helt egen, unikke litterære genre: Myten. Mellem 1907 og 1944 udgav han ni bind med kortprosa under titlen Myter. En myte var i Jensens optik ikke et

opspundet eventyr, men en kort, fortættet tekst, der tog udgangspunkt i en helt konkret iagttagelse – et blade, der faldt fra et træ, et glimt af et ansigt i en menneskemængde, et dyr i en zoologisk have – og udvidede denne iagttagelse til en universel betragtning over livet, tiden og evolutionshistorien.

Højdepunktet på hans naturfilosofiske forfatterskab blev det gigantiske romancyklus *Den lange Rejse* (1908–1922) i seks bind (*Det tabte Land*, *Bræen*, *Norne-Gæst*, *Cimbrerne*, *Skibet* og *Christopher Columbus*). Her forsøgte han at skrive menneskehedens store udviklingshistorie set gennem et darwinistisk prisme. Han skildrede, hvordan mennesket kæmpede sig ud af istidens kulde, opfandt ilden, undertvang naturen og drog ud på havene for at erobre kloden. *Den lange Rejse* var en hyldest til den menneskelige trods, opfindsomhed og biologiske drivkraft – et forsøg på at erstatte den bibelske skabelsesmyte med en moderne, naturvidenskabelig mytologi.

Med disse værker havde Johannes V. Jensen ikke blot fornyet det danske sprog; han havde skabt et intellektuelt og kunstnerisk monument, der hævede dansk litteratur op på et internationalt niveau.

Kapitel 5: Rejserne, den globale længsel og fascinationen af USA og Østen

Johannes V. Jensen var drevet af en voldsom kropslig rastløshed. Selvom hans digteriske rødder var dybt forankret i den himmerlandske muld, var hans blik vendt mod hele kloden. Han betragtede ikke sit forfatterskab som et provinsielt eller snævert nationalt projekt, men som en udforskning af det moderne menneskes plads i den globale geografi. Rejsen var for ham ikke blot ferie eller adspredelse; den var en eksistentiel og intellektuel nødvendighed – en metode til at sanse verden, afprøve sine teorier og hente ny næring til sin digtning.

Hvor 1800-tallets guldalderdigtere traditionelt havde søgt mod Italien, Rom og Syden for at opsøge den klassiske kunst og antikkens ruiner, vendte Johs. V. sit blik den modsatte vej: Mod vest og mod øst. Det var moderniteten, den teknologiske fremdrift og de vilde, uspolerede landskaber, der drog ham.

Særlig afgørende blev hans møde med USA. Han krydsede Atlanten flere gange (første gang i 1902–1903 og siden i 1914). Mødet med den amerikanske storbyvirkelighed var for ham et opbyggeligt chok. I Chicago og New York så han fremtiden folde sig ud for øjnene af sig: Skyskraberne, stålkonstruktionerne, de hæsblæsende jernbaner og den industrielle effektivitet. Hvor mange europæiske intellektuelle betragtede den amerikanske kultur med snobberi og afsky og så den som overfladisk og åndløs, lade Johs. V. sig overvælde af begejstring. USA var i hans øjne det sted, hvor mennesket med teknikken og viljen som redskaber undertvang naturen og skabte en helt ny civilisation.

Inspirationen fra USA satte sig markante spor i hans forfatterskab. Han introducerede en ny, udadvendt og dynamisk tone i dansk litteratur. Han oversatte og introducerede forfattere som

Walt Whitman og Rudyard Kipling for danske læsere, og hans egne digte og artikler fra USA strålede af fascination over lokomotivernes kraft og storbyens pulserende rytme. USA blev for ham symbolet på den vestlige races ekspansive energi og tekniske triumf.

Men rejserne rækker langt ud over det nordamerikanske kontinent. Han drog også på omfattende rejser til Østen – til Singapore, Kina, Japan og Egypten. Rejseskildringerne fra disse ture, som blev samlet i bøger som *Den gotiske Renæssance* (1901) og *Exotiske Noveller* (1915), viser en helt anden side af hans iagttagelsesevne. I Mellemøsten og Asien mødte han ældgamle kulturer, hvis sansemættede dufte, farver og anderledes livsrytme han skildrede med en sjælden, kropslig præcision.

Hans rejsesyn var dog uundgåeligt præget af samtiden og hans egne darwinistiske og racemæssige teorier. Når han betragtede de fremmede folkeslag, var det altid ud fra et evolutionshistorisk blik. Han sammenlignede kulturerne og søgte at indpasse dem i sit eget hierarkiske system, hvor den nordiske og vestlige "gotiske" type stod som den mest fremadstræbende og dynamiske. Selvom disse teorier i eftertiden fremstår problematiske og tidsbundne, ændrer det ikke ved, at hans rejseskildringer sprogligt set er noget af det mest visuelle og sansemættede, der er skrevet på dansk.

Gennem sine rejser nåede Johannes V. Jensen ud til klodens yderste hjørner, men rejserne havde altid et dobbelt formål: De skulle kaste lys over det derhjemme. Ved at drage ud i verden og opleve storbyerne, havene og de fremmede kontinenter forstod han Danmark og Himmerland bedre. Rejsen blev det spejl, hvori han kunne aflæse sin egen slægts og sit eget folks placering i den store, globale menneskehed.

Kapitel 6: Nobelprisen i Litteratur (1944) og de sene år

Gennem 1920'erne og 1930'erne havde Johannes V. Jensen etableret sig som den helt centrale skikkelse i dansk kulturliv. Han var ikke længere den unge, oprørske "bondestudent" fra Farsø eller bohemen fra Københavns caféer; han var blevet en institution – en ærværdig, men også ofte omstridt og monumental forfatter, hvis ord vejede tungt i den offentlige debat.

Hans navn havde i årtier figureret på Svenska Akademiens lister over kandidater til Nobelprisen i litteratur. Første gang han blev nomineret var i 1925, og gennem 1930'erne var han regelmæssigt i spil. Hans internationale anseelse var betydelig, især i de nordiske nabolande og Tyskland, hvor hans værker om den nordiske fortid og *Den lange Rejse* fandt et stort publikum.

Gennembruddet og den endelige anerkendelse kom i 1944 – midt under Den Anden Verdenskrig og Danmarks besættelse. Tildelingen af Nobelprisen i litteratur til Johannes V. Jensen var en begivenhed af enorm national betydning. I et besat Danmark, hvor den nationale identitet og sproget var under pres fra den tyske besættelsesmagt, blev prisen modtaget som en tiltrængt opmuntring og en hyldest til den danske ånd og kultur.

I Svenska Akademiens begrundelse for prisen blev der lagt vægt på "den sjældne styrke og frodighed i hans poetiske fantasi, som er forenet med en vidtfavnende intellektuel nysgerrighed og en dristig, frisk skaberstil". Begrundelsen indfangede præcis kernen i hans livsværk: Mødet mellem den biologisk-videnskabelige nøgternhed og den stærke, billedskabende digterhjerne.

Prismodtagelsen i 1944 markerede kulminationen på et langt og opslidende kunstnerliv. Hovedværkerne lå på dette tidspunkt bag ham. De sene år i hans forfatterskab var i høj grad præget af genudgivelser, essays, myter og naturfilosofiske betragtninger. Han brugte meget tid i sit sommerhus i Tibirke i Nordsjælland, hvor han dyrkede sin have, passede sit værksted og levede et mere tilbagetrukket liv i tæt kontakt med naturen.

Selv i sine sidste år bevarede han sin intellektuelle stædighed og sin skarpe iagttagelsesevne. Han vedblev med at skrive og udgive kortprosa og artikler helt frem til sin død. Den 25. november 1950 afgik Johannes V. Jensen ved døden i København, 77 år gammel. Med hans bortgang mistede Danmark en af sine største og mest originale sprogfornyere – en mand, der havde flyttet grænserne for, hvad det danske sprog kunne udtrykke.

Kapitel 7: Det livslange opgør med søsteren Thit Jensen

Intet kapitel i Johannes V. Jensens private og kulturelle biografi er mere fyldt med dramatik, personlig smerte og offentlig skandale end hans forhold til lillesøsteren Karen Kirstine Jensen – bedre kendt under sit forfatternavn Thit Jensen.

De kom jo fra det samme hjem i Farsø. De havde begge haft dyrlægefaderens nøgterne blik for biologien og moderens martrede, korsettede krop tæt på i opvæksten. Begge besad et enormt skrive- og formidlingstalant, en ustyrlig viljestyrke og en selvscenesættende personlighed. Men hvor disse fællestræk kunne have dannet grundlag for et stærkt søskendebånd, blev de i stedet benzin på et bål af livslang rivalisering og - had.

I de tidlige ungdomsår i Farsø havde forholdet mellem dem ikke været uden fortrolighed, men da Johannes først drog afsted og opnåede hurtig succes som forfatter i København, opstod der en dyb kløft. Thit følte sig forbigået og undertrykt i det mandsdominerede barndomshjem, hvor brødrenes uddannelse og ambitioner altid kom i første række, mens pigerne forventedes at hjælpe til i huset. Da Thit mod alle odds kæmpede sig ud af provinsen og i 1903 debuterede som forfatter med romanen *To Søstre*, var reaktionen fra Johannes nådesløs.

Johannes brød sig overhovedet ikke om, at søsteren trådte ind på hans litterære domæne. Han betragtede hendes forfatterskab som amatøragtigt og hendes personlige optræden som forstyrrende for familiens ry og hans eget navn. Da Thit i de følgende årtier udviklede sig til en af Danmarks mest markante, højtråbende og banebrydende kvindesagsforkæmpere – hvor hun rejste landet rundt og holdt foredrag om prævention, frivilligt moderskab og kvinders seksuelle frigørelse – blev kløften til en afgrund.

Johs. V., der i sine egne skrifter hyldede den stærke, biologiske slægt og moderskabet som en naturlig livskraft, så med største foragt på søsterens agitation. Han opfattede hendes offentlige kampagner som sygelige, hysteriske og opmærksomhedssøgende. Menneskeligt og politisk stod de i direkte opposition: Johannes repræsenterede et mandsdomineret, darwinistisk syn på biologisk udvikling, mens Thit kæmpede for kvindens ret til at bestemme over egen krop og frigøre sig fra fødselsmaskinens lænker.

Bruddet mellem dem blev totalt i løbet af 1900-tallets første tiår. De kappede enhver direkte forbindelse, og opgøret blev udkæmpet i fuld offentlighed gennem avisartikler, interviews og siders udtalelser. Johannes nægtede konsekvent at udtale søsterens navn offentligt og omtalte hende – hvis han endelig gjorde det – med dyb foragt. Thit gav igen med samme mønt og skånede ikke sin berømte storebror i sine foredrag og erindringer.

Familien blev splittet i to lejre, og det dybe brud helede aldrig. Selv da Johannes V. Jensen i 1944 modtog Nobelprisen, og da han i 1950 lå for døden, fandt der ingen forsoning sted. De to mægtige søskende fra Farsø levede deres liv som uforsonlige modpoler i dansk kulturliv – to stærke lynafledere for hver deres syn på køn, biologi og den moderne verden.

Kapitel 8: Privatlivet – Fra stormfuld bohème til borgerlig ro

Johannes V. Jensens privatliv var præget af en markant kontrast. Hvor han i sit modne forfatterskab hyldede den kontrollerede, stærke og biologisk harmoniske mand, var hans egne tidlige voksenår i København fyldt med ubeherskede lidenskaber, opslidende jalousi og dramatiske brud.

1. Bohemelivets storme: Affæren med Olga Orm og duellen i 1897

Da den unge Johannes V. Jensen ankom til hovedstaden i 1893, blev han hurtigt en del af det københavnske kunstner- og cafémiljø. Hans forhold til kvinder var her præget af en blanding af stærk erotisk tiltrækning og en dyb, næsten angstpræget isolationstrang.

Midt i 1890'erne indledte han et af sine mest skæbnesvage forhold. Den udkårne var Olga Orm (født Olga Anna Karenine Christensen), en ombejlet og fri fugl i miljøet, som var forfatter og skuespillerinde. Hun var dog formelt gift med overretssagfører og forfatter Holger Ruben. For den unge Johs. V. var hun indbegrebet af den moderne, erotiske uafhængige storbykvinde, og han blev hovedkulds og besat forelsket i hende.

Forholdet blev hurtigt et følelsesmæssigt mareridt. Johs. V. var besiddersyg og stærkt jaloux på både hendes ægtemand og hendes frie omgang i cafélivet. Da Olga Orm efterhånden kølnedes over for den intense digterspire og i stedet vendte sine blikke mod redaktøren og forfatteren L.C. Nielsen, kobledede Johs. V.s rationelle sans helt fra.

I raseri over at være blevet vraget opsøgte Johs. V. sin rival i 1897 og krævede "reparation på æren" – hvilket i klar tekst var en udfordring til duel på pistoler. Udfordringen vakte betydelig

opsigt i kulturlivet. Venner fik afværget pistolopgøret, før der blev affyret skud, men skandalen satte sig dybe spor. Erfaringerne fra dette opgør mod det borgerlige ægteskab og bohemens kaotiske følelsesliv prægede hans tidlige romaner som *Danskere* (1896) og *Einar Elkær* (1898), og episoden forstærkede hans lede ved storbyens dekadence.

2. Ankeret i tilværelsen: Ægteskabet med Else Marie Buntzen

Efter årene med følelsesmæssige nedture, skiftende rejseliv og en kortvarig, kuldsejlet forlovelse med norske Dagmar Osterberg, fandt han i 1904 den kvinde, der skulle give ham livsvarig balance.

Ægteskabet i 1904: Johannes V. Jensen giftede sig med den ti år yngre Else Marie Buntzen (1883–1968), datter af en jernbanedirektør.

Else kom fra et dannet, borgerligt miljø og påtog sig hurtigt en uundværlig rolle i hans liv. Hun var ikke blot hans hustru, men fungerede som hans sekretær, renskriver og organisator. Hun skærmede ham mod omverdenens forstyrrelser og skabte den fornødne ro, der gjorde det muligt for ham at opretholde sin enorme skriveproduktion. Med ægteskabet trak Johs. V. sig fra det støjende restaurationsliv og opbyggede en overskuelig og struktureret hverdag.

3. Familieliv, håndværk og fristederne

Sammen med Else fik han tre sønner, som han opdrog med en kontant, naturvidenskabelig og autoritær omsorg:

- Jens Jensen (f. 1906): Blev læge og fulgte dermed den akademiske vej, faderen i sin tid opgav.
- Villum Jensen (f. 1909): Blev civilingeniør.
- Thorkild Jensen (f. 1911): Blev dyrlæge og videreførte dermed farfarens faglige spor fra Farsø.

Privat fandt Johs. V. stor ro i manuelt arbejde. Han var en dygtig håndværker, der holdt af metalsløjf, træskærerarbejde og at lave skulpturer. Bl.a. lavede han en buste af Niels Bohr, der var blevet en nær ven.

Københavnerbasen var i mange år en rummelig lejlighed og senere en villa nær Kastellet. Men familiens egentlige fristed blev sommerhuset i Tibirke Sand i Nordsjælland, som han erhvervede i 1910'erne. Her huggede han brænde, plantede træer, huggede i sten og fandt den jordforbindelse og naturkontakt, der balancerede hans ungdoms vilde rejselængsel.

Epilog: Livsværket og eftermælet – Naturens, sprogets og trodsens digter

Når man betragter Johannes V. Jensens samlede liv og forfatterskab under ét, træder et af de mest monumentale og kompromisløse kunstnerliv i dansk kulturhistorie frem. Fra de tidlige

barndomsår i Farsø til Nobelprisen i 1944 og de sene år i Nordsjællands natur var hans bane præget af en ubrudt vilje til at sanse, forstå og genopfinde verden gennem sproget.

hans eftermæle hviler på tre bærende piller, der tilsammen placerer ham som en af det 20. århundredes absolut vigtigste sprogfornyere og intellektuelle skikkelser i Norden.

1. Den sproglige fornyelse: Sanselighed og præcision

Johannes V. Jensens største og mest blivende indsats ligger i hans sproglige omformning af det danske skriftsprog. Han ryddede op i 1800-tallets akademiske og svulstige prosa og erstattede den med en helt ny, kropslig og dynamisk stil.

Gennem sine erfaringer fra medicinstudiet bragte han en biologisk og anatomisk nøgternhed ind i litteraturen, mens hans tilknytning til den himmerlandske hverdag gav ham en jordbundet, billedskabende kraft. Hvad enten han skildrede en mudret hulvej i Himmerland, blodet på en svensk slagmark i Kongens Fald, stålkonstruktionerne i Chicago eller solens lys over Asien, skrev han med en intensitet, der talte direkte til læserens sanser.

Med sine "knækkede prosavers" i Digte 1906 og opfindelsen af Myten som litterær form sprængte han de traditionelle rammer og viste vejen for den moderne, danske poesi og kortprosa.

2. Naturfilosofien og det moderne verdensbillede

Johs. V. var mere end blot en skønlitterær forfatter; han var en lidenskabelig kulturkritiker og naturfilosof. Han satte en ære i at lade sit forfatterskab hvile på et naturvidenskabeligt fundament. Charles Darwins evolutionslære blev det prisme, som han fortolkede hele tilværelsen igennem.

I store romancyklusser som Den lange Rejse forsøgte han at erstatte klassiske religiøse skabelsesmyter med en moderne, biologisk mytologi. Han hyldede det menneske, der gennem trods, opfindsomhed og teknisk snilde rejste sig af istidens kulde og underlagde sig kloden. Selvom hans specifikke teorier om racer, kulturhierarkier og "gotisk" ekspansion i eftertiden fremstår som tidsbundne og problematiske produkter af sin samtids tankegods, repræsenterede hans projekt et dristigt forsøg på at skabe en helhedsforståelse af menneskets plads i universet.

3. Mennesket bag monumentet: Konflikt og forsoningsløshed

Johannes V. Jensens eftermæle er dog ikke kun historien om triumfer, nobelpris og litterær hæder. Hans biografi rummer også fortællingen om et sammensat og ofte uskånsomt menneske.

Hans personlige liv var præget af voldsomme kontraster:

- Fra ungdommens vilde, duellerende bohemetilværelse og stormfulde kærlighedsaffærer med gifte kvinder til det sene livs borgerlige, beskyttede familieramme med hustruen Else Buntzen.
- Fra den dybe kærlighed til slægten og hjemstavnen til det livslange, offentlige og uforsonlige opgør med søsteren Thit Jensen.

Kløften mellem Johannes og Thit blev et symbol på to forskellige reaktioner på den samme opvækst og de samme traumer i Farsø. Hvor Thit kæmpede for kvindens sociale og kropslige frigørelse, fastholdt Johannes et patriarkalsk og biologisk funderet syn på kønnenes roller. Deres manglende forsoning står tilbage som et tragisk, men også dybt menneskeligt monument over familiens og personlighedens ubøjelige stædighed.

Et uomgængeligt eftermæle

Johannes V. Jensen efterlod sig et forfatterskab på mere end 80 bind, men frem for alt efterlod han sig et fornyet dansk sprog. Kongens Fald kåres fortsat som et af dansk litteraturs absolutte hovedværker, hans Himmerlandshistorier læses som klassikere, og hans digte synges og reciteres den dag i dag.

Han var på én gang hedebonde og verdensmand, kold analytiker og lyrisk drømmer. Det er netop i spændingsfeltet mellem den jyske muld og den globale horisont, at hans digtergnist fortsat brænder.

Appendix – Johs. V. Jensens værker

Her er en kronologisk oversigt over Johannes V. Jensens mest centrale værker, opdelt efter genre.

Hans samlede produktion er enorm og tæller over 80 bind, men denne oversigt dækker hovedværkerne samt de vigtigste samlinger og artikler, der formede hans eftermæle.

1. Romaner og romancyklusser

- Danskere (1896) – Debutromanen under eget navn. En stærkt tidspræget dekadenceroman om unge, overreflekterede mænd i København.
- Einar Elkær (1898) – Opfølgeren til debutromanen, ligeledes præget af ungt tungsind og sjælelig splittelse.
- Kongens Fald (1900–1901) – Udkom oprindeligt i tre dele (Den store Sommer, Foraarets Bølge og Vinteren). Hans ubetingede prosa-hovedværk om Christian II og Mikkel Thøgersen.
- Madame D'Ora (1904) – En roman med stærke elementer fra den moderne, teknologiske storbyverden og den kulørte underholdningslitteratur.

- Hjulene (1905) – En "Chicago-roman", der hylder den moderne amerikanske teknologi, storbyens tempo og jernbanerne.
- Gudrun (1936) – En sen, mere hverdagsrealistisk københavnerroman om en moderne kontorinde.

Romancyklussen Den lange Rejse (1908–1922)

Et monumentalt værk i 6 bind, hvor han skildrer menneskehedens evolutions- og kulturhistorie fra istiden til opdagelsen af Amerika:

1. Det tabte Land (1919) (Kronologisk det første i fortællingen)
2. Bræen (1908)
3. Norne-Gæst (1919)
4. Cimbrerne (1922)
5. Skibet (1912)
6. Christopher Columbus (1921)

2. Noveller og fortællinger

- Himmerlandshistorier (1898–1910) – Samlet udgave af hans navnkundige noveller fra barndommens hedeegn (Svale Bogen, Nye Himmerlandshistorier, Himmerlandsfolk m.fl.).
- Exotiske Noveller (1907–1915) – Fortællinger inspireret af hans rejser til USA, Kina, Singapore og Mellemøsten (indeholder bl.a. den berømte novelle Solen i Kina).

3. Myter (1907–1944)

Hans helt egen opfundne kortprosagenre, som udkom i alt i 9 bind over næsten 40 år. Her flettes konkret naturiagttagelse sammen med store filosofiske og evolutionsmæssige perspektiver:

- Myter. Første Samling (1907)
- Myter. Ny Samling (1908)
- Myter. Tredje Samling (1910)
- Myter. Fjerde Samling (1912)
- Myter. Femte Samling (1924)
- osv. frem til Svalen (1932) og de sidste samlinger under besættelsen.

4. Digtsamlinger

- Digte 1906 (1906) – En skelsættende samling i dansk poesi, der introducerede frie vers og moderne storbymotiver (Paa Memphis Station, Hverdagserklæring).
- Verdens Lys (1926)
- Den jyske Blæst (1931) – Indeholder bl.a. hans berømte hyldest til den jyske hjemstavn og natur.
- Paaskeægget (1943)
- Digte. Samlet udgave (1948)

5. Essays, rejsebøger og naturfilosofi

- Den gotiske Renæssance (1901) – Essays og rejseskildringer, hvor han formulerer sit syn på den vestlige/nordiske civilisations fremdrift.
- Skoven (1904) – Naturbetragtninger fra hans mange vandringer.
- Introduktion til vor tidsalder (1915) – Hans kulturkritiske og teknologihyldende essayistik.
- Aandens Stier (1938) og Udvikling og Form (1940) – Naturfilosofiske afhandlinger om darwinisme, biologi og menneskets plads i naturen.

6. Pseudonyme ungdomsværker (som Ivar Lykke)

Føljetoner og underholdningsromaner skrevet i løbet af 1890'erne for at finansiere medicinstudiet og bohemelivet:

- Blodssundhed
- Formue og Ære
- Mfl. offentliggjort i ugeblade som Revuen (1895–1898).

Bemærkning: Ud over denne trykte bibliografi efterlod han sig en lang række artikler, avisessays, oversættelser (bl.a. Walt Whitman og islandske sagaer) samt kortere genudgivelser, som cementerede hans rolle som Danmarks mest markante sprogfornyer i det 20. århundrede. Link til museets hjemmeside [her](#). Link til fotoalbum [her](#).

Afsluttende bemærkninger.

Vi havde egentlig også leget med tanken om at holde ind til Hvidsten Kro og dele en æggekage, og tænderne løb i vand, da vi kørte lige forbi, men tiden tillod det desværre ikke. Til gengæld var vi da lige forbi Jørgens gamle kostskole i Vebbestrup, der både ligner sig selv og noget, der venter på nedrivning. Ud til hovedvejen ligger Vebbestrup Flødeis, og der var da ”en kommen

til” af den anden verden – med fyldt, stor P-plads og mennesker i hobetal, der slikkede softice i sig. Desværre måtte vi også gå glip af denne mulighed, for Comwell i Rebild ventede jo på os. Det skulle snart vise sig, at det var en stor fejl, for de var så velbesøgt, at vi ikke kunne få bord og spise der! (Dog lidt servering i baren).

Den følgende dag passede vejret bedre til en sen septemberdag, men var jo udmærket til museumsbesøg. Museet i Farsø overgik heldigvis vore vildeste forventninger, begyndende med en ualmindelig sød dame ved skranken. Det var langt større om interessanter, end vi havde drømt om.

Vi havde klogelig reserveret bord i restauranten dagen før: Buffet, så det burde jo ikke kunne gå galt. Njo – det kunne det så godt lidt alligevel; det var vort livs mindst omfangsrige af slagsen, men til gengæld svinedyrt. Og så i Jylland!

Som en dejlig afslutning på vores Odysse havde vi en pragtfuld eftermiddag hos Maria og Christian, der serverede til max. antal kokkehuer og var herligt selskab.

Esbjerg, juli 2026

Jørgen